

Андрій Лизогуб

16 червня 1804 року в селі Бурківка, нині Ніжинського району Чернігівської області, народився Андрій Іванович Лизогуб (помер у 1864 році, в с. Сорочинці Миргородського повіту Полтавської губернії), поміщик містечка Седнева Чернігівського повіту. Нащадок козацької старшини. Великий прихильник мистецтва, художник-аматор. Друг Тараса Шевченка. Син Івана Лизогуба. Брат Олександра Лизогуба, Іллі Лизогуба. Батько Дмитра та Федора Лизогубів.

Андрій Лизогуб і Тарас Шевченко познайомилися у лютому 1846 року, коли поет подорожував по Чернігівщині за завданням Археологічної комісії.

Разом зі своїм братом Іллею Андрій Лизогуб морально і матеріально підтримував поета на засланні: листувався з ним, надсилав папір, малярське приладдя, книжки і гроші. Згодом зберігав твори літературної та образотворчої спадщини Шевченка.

1846 року Шевченко плідно працював у художній майстерні в маєтку Лизогубів. За спогадами сучасників, усі стіни майстерні було списано віршами і малюнками.

1846 року Тарас Шевченко виконав портрет Андрія Лизогуба. Незважаючи на дещо етюдний характер, цей портрет вражає мистецькою довершеністю. Шевченкові вдалося розкрити характер людини спокійної і лагідної. Тоді ж Тарас Григорович виконав і олійний портрет Іллі Лизогуба

Портрет Андрія Лизогуба.
Мал. Т. Шевченка

Седнів. На родинному обійсті Лизогубів встановлено пам'ятник Андрію та Іллі Лизогубам

Ярослав ВОЛЕРТ
«Чернігівщина в житті славетних»

Юрій Меженко

18 червня виповнилося 130 років від дня народження українського бібліографа, бібліотекознавця, літературознавця, засновника Української Книжкової палати Юрія Олексійовича Меженка (справжнє прізвище – Іванов) (1892–1969).

Народився в Харкові в сім'ї земського лікаря Олексія Ілліча Іванова. Дитячі роки Юрія Меженка минули в Чернігові, де в земській фельдшерській школі одержав місце його батько (у 1909–1929 рр. займав посаду інспектора школи). Мати, Л. Іванова, вела домашнє господарство, виховувала трьох дітей, зналася на музиці, у родині регулярно влаштовувалися вечори за участю багатьох чернігівських музикантів.

Навчався у Чернігівській гімназії, яку закінчив у 1912 р. Любов до музики спонукала Юрія Меженка до участі в учнівському симфонічному оркестрі, де він у 1910 р. познайомився з семінаристом Павлом Тичиною, зв'язок з яким учений підтримував і надалі. Обидва вони були учасниками літературно-художнього гуртка, який існував тоді в Чернігові.

Вплив на формування світогляду Юрія Меженка мала й відома чернігівська родина Шрагів, де він часто бував гімназистом. Глава родини Ілля Людвігович – відомий діяч українського національно-визвольного руху, керівник української фракції в першій Державній Думі Росії, один із організаторів Товариства українських поступовців, згодом член Центральної Ради УНР. З сином І. Шрага Миколою, однокласником і товаришем, Юрій навчався у Московському університеті.

Закінчення університету (1917 р.) збіглося з національною та соціальною революцією в Україні. Меженко повернувся до Чернігова, а в лютому наступного року виїхав до Києва.

Професійну діяльність розпочав у Бібліотечно-архівному відділі Міністерства народної освіти УНР (1918) на посаді фахівця у бібліотечних справах, де долучився до підготовки проекту Закону про Національну бібліотеку (1918), її статуту,

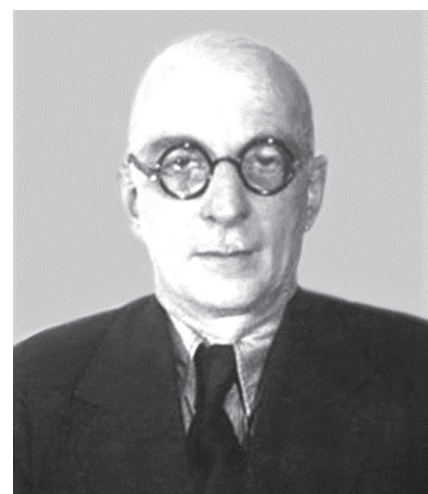
штату й кошторису. Влітку 1918 р. бібліотечною секцією відділу за безпосередньої участі Меженка проведено перший Всеукраїнський бібліотечний перепис.

З лютого 1919 р. завідував справами Головної Книжної палати у м. Києві. Під керівництвом Меженка закладено основи державної бібліографії. Книжкова палата мислилась ним як центр наукової бібліографії, головний осередок вивчення, збереження та розповсюдження книги в Україні.

З первісного задуму реєстрації всієї друкарської продукції в Україні і наукового її опрацювання Ю. Меженко створив Український Науково-Дослідний Інститут Книгознавства (УНІК) де у 1923–1931 рр. видавався фаховий науковий журнал «Бібліологічні вісті» (був редактором), присвячений питанням бібліографії, бібліотекознавства, бібліофілії, видавництва та друкарства.

1929 р. розгорнулася кампанія проти Ю. Меженка. У роки розгрому українських установ був ліквідований і УНІК, яким він керував. У 1931 р. Юрій Олексійович переїхав до Харкова, де співпрацював з кількома бібліографічно-інформаційними установами. Пізніше, рятуючись від переслідувань, переїхав до Ленінграда, де керував науково-бібліографічною роботою, працюючи в консультативно-бібліографічному відділі Державної публічної бібліотеки ім. М. Є. Салтикова-Щедріна. За десять років трудової біографії (1935–1945) Ю. Меженко встиг створити власну бібліографічну школу, закласти основу вивчення бібліографії. За безпосередньої участі та під його керівництвом було видано низку бібліографічних праць, зокрема «Библиография периодических изданий России 1901–1916 гг.».

Після Другої світової війни Ю. Меженко повернувся до Києва підіймати з руїн Центральної наукової бібліотеки АН УРСР (нині Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського) на посаді її директора. Однак у 1947 р. в Україні почалася чергова «чистка» української культури і Ю. Ме-

женко був змушений (після важкого інфаркту) знову повернутись у Ленінград.

Меженко зібрав унікальну і найповнішу у світі колекцію Шевченкіани, яку згідно із заповітом передали до Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України. Головним своїм покликанням у «Шевченкіани» Ю. Меженко вважав підготовку вичерпної бібліографії з шевченкознавства. У 1930 р. він опублікував «Матеріали до «Шевченкіани» за роки 1917–1929», підготував до друку «Бібліографію Шевченківської бібліографії» (1940; залишилась у рукописному вигляді), наприкінці життя збирав матеріал для покажчика «Що читав Шевченко»; написав численні статті про Кобзаря для Української радянської енциклопедії та «Літературної газети». У 1964 р. світ побачив покажчик літератури про Шевченка за 1917–1963 рр. за редакцією Ю. Меженка.

Востаннє Юрій Олексійович Меженко приїхав в Україну в 1960 р., на запрошення Головної редакції Української радянської енциклопедії. З УРЕ він не поривав зв'язків до кінця життя: писав та редагував статті, розшукував необхідні матеріали, давав консультації. Продовжував працювати над Шевченкіаною, збирав матеріали для словника бібліографів. Помер Юрій Меженко 24 листопада 1969 р. Похований на Байковому цвинтарі у Києві.

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені В.Г. Короленка

Портрет Сошенка. Мал. П. Ю. Заболотського, 1834 р.

Іван Максимович Сошенко (2 (14). 06. 1807, Богуслав, Київська губернія – 19 (31). 07. 1876, Корсунь, Київська губернія). Український художник, один із найближчих друзів Тараса Шевченка, взяв активну участь у його визволенні з кріпацтва. Із збережених творів Сошенка відомі «Портрет бабусі Чалого», «Жіночий портрет», «Хлопчики-рибалки», «Продаж сіна на Дніпрі», пейзажі. ікони.

Його дід міщанин, кожум'яка Кіндрат Соха, залишив після себе невеликий спадок. Однак сусідами діда виявились графи Браницькі, котрі іноді підступом захоплювали землі міщан Богуслава, тому рід втратив землю. Батько, Максим Сошенко, через постійні нестатки і загрози покращення був змушений разом з родиною переїхати до Звенигородки.

Значний вплив на формування Сошенка мала його бабуся (з роду Превлоцьких), яка навчала

грамоти восьмирічного внука. Потім Іван Сошенко учився в дяка, де осягнув уміння писати латинцею і читати Псалтир, який згодом знав напам'ять і у свої 60 років. Тринадцятирічним він потрапив у Вільшану до відомого ікономаляра Степана Превлоцького, що погодився взяти Сошенка на безплатне утримання, оскільки бабуся Івана була далекою родичкою Превлоцького. 1823 року Іван починає працювати самостійно й мав перше вдале замовлення від млівської церкви, яке допомогло набути репутацію вмілого іконописця в цілій окрузі. Також він малював картини для Матусівського і Лебединського монастирів.

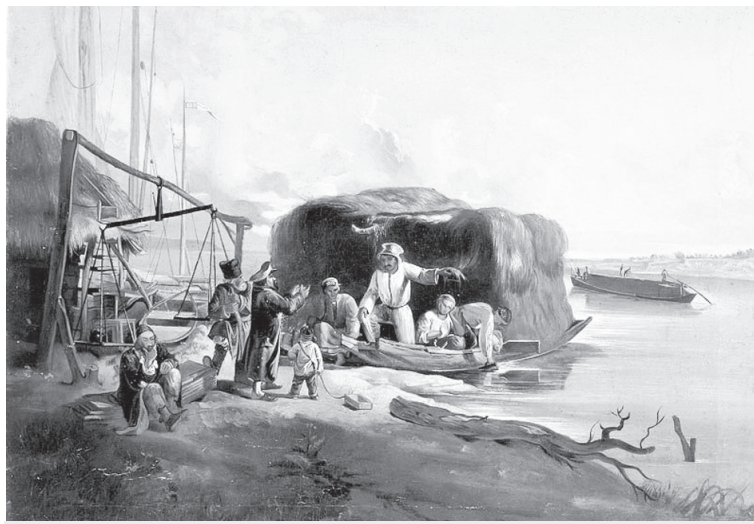
1836 року Сошенко в Петербурзі познайомився з Шевченком. Був одним із перших, хто звернув увагу на художній хист тараса та познайомив його з такими відомими людьми, як Євген Гребінка, Василь Григорович, Олексій Венеціанов та іншими. Деякий час Шевченко і Сошенко жили на одній квартирі.

Сошенко згодом зустрічався із Шевченком у Ніжині 1846 року та в Києві 1859 року, вони також багато листувалися. У серпні 1859 року Тарас Шевченко гостював у художника в будинку на Великій Житомирській. У травні 1861 року Сошенко супроводжував труну Шевченка до Канева при перепохованні поета в Україні.

На основі «прошення» в правління Академії від 29 вересня 1834 року та спеціального «Увольнительного Листа» від 12 листопада того року року Василь Григорович під-

писує «Білет імператорської Академії художеств» на дозвіл Сошенкові як «посторонньому ученику» навчатися в Петербурзькій академії наук. Вчитися Сошенкові було досить важко. Давалися знаки ремісничої іконописної школи та постійна турбота за шматок хліба. Особливе покровительство мав від професорів Академії Олексія Венеціанова та Олексія Єгорова, що порадами допомагали художнику.

Під час навчання Сошенко створює ряд жанрових та історичних полотен, портретів, пейзажів, займається монументальними стінописом, копіюванням класичного малярства. В цей час він знайомиться з Петром Петровським, Григорієм Михайловичем, Петром Заболотським, Аполлоном Мокрицьким.

Іван Сошенко, «Продаж сіна на Дніпрі».

Після Академії, у липні 1839 року Сошенко виїжджає працювати до Ніжинського повітового училища, де він згодом вкотре зустрічає Шевченка. Після закінчення Академії отримав атестат, що засвідчив звання вільного позакласного художника.

У 1846 році через погіршення стану здоров'я Сошенко змушений переїхати до Немирова працювати у гімназії. Серед його тодішніх учнів був скульптор Гуйський, портретист Страшинський, пейзажист Орловський, що потім став професором академії мистецтв. У цьому місті Сошенко одружився з Марцеліною Віргінською.

Для заробітку в цей час копіював роботи з картинної галереї Потоцького, і три картини «Водопад», «Ранок», «Вечір» були про-

дані за 300 рублів, що трохи допомогло художнику під час хвороби. Він також писав портрети своїх стареньких батьків під час відвідин їх у Звенигородці влітку 1852 року.

За вісім років після відставки у Немирові, виконуючи замовлення сільських церков, мав лише одну значну роботу – запрестольний образ для жіночого монастиря «Успіння Матері Божої», великого розміру, з посталями у людський зріст. Сошенко працював над образом півтора року.

Костянтин Широцький, відомий художник, зауважує, що ікони Сошенка «відрізняються від звичайної малярської роботи». Він також згадує роботи Сошенка у храмі Різдва Христового у Тульчині на Поділлі. Бачив також писані ним образи у мешканця села Гутник Гайсинського повіту.

У липні 1856 року Сошенко переїздить до Києва викладати у II Київській гімназії, де він прослужив 20 років. Працюючи в гімназії, він цікавиться історією мистецтва, звітами про річні виставки у Петербурзькій академії мистецтв. Читає багато літератури.

Про один із творів Сошенка згадує Сава Чалий – «Козацький табір» (1846), а також акварель «Бандурист» (1847). Сошенко також намалював кілька українських краєвидів, створив портрети Хмельницького, Мазепи, Гонти і Гонтихи, любив писати портрети старих людей.

Влітку 1876 року під час подорожі до рідного Богуслава Сошенко занедужав і зупинився в Корсуні. Тут він пробув два місяці в лікарні і помер над річкою Россю, біля якої народився. Похований у Корсуні.